

ПОДОЛАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ, ПОВНОТА ТА ОПЕРАТИВНІСТЬ ПОДАВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ

Святин С. В.

Україна, Київ, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ARTICLE INFO

Received 12 January 2018
Accepted 28 January 2018
Published 10 February 2018

KEYWORDS

asymmetry of information,
tax reporting,
tax accounting,
e-document management,
innovation technology,
optimization,
minimization,
tax evasion

ABSTRACT

An asymmetry of information exists in any field of the economy. It negatively affects partnership between counterparties and on implementation of the state functions. The tax authorities and taxpayers are interested in minimizing the asymmetry of information and in tax reporting being complete and formulated in time. To achieve these goals, to avoid tax evasion and to increase the effectiveness of the financial and economic activity and state taxation policy, it is expedient to use innovative technologies in tax accounting and IT-platforms for cooperation between government bodies and entities. The solution of antagonistic needs of the counterparties of taxation is based on improvement of tax conditions and on a constant process of improving the effectiveness of information policy of both sides based on a partnership principles.

© 2018 The Author.

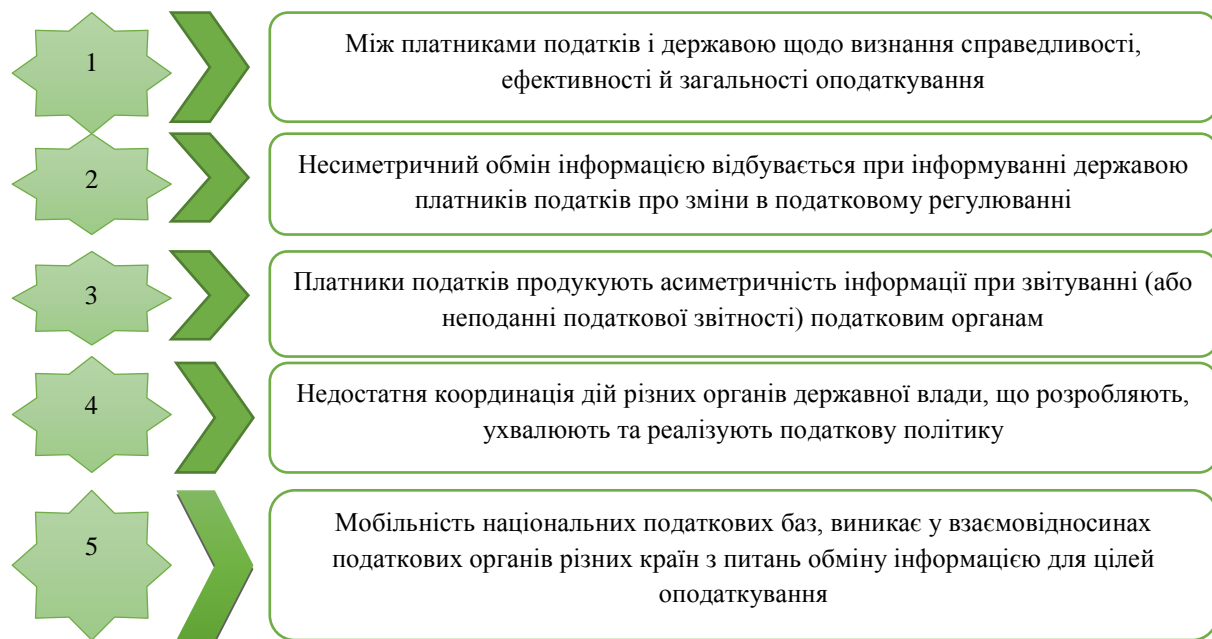
Вступ. Кожен з учасників ринку – чи то суб'єкт господарювання, чи то держава – веде свою діяльність виходячи з наявної інформації, покликаної допомогти у вирішенні питань, пов'язаних із досягненням головних цілей гравців ринку. Оскільки кожний учасник економічних відносин має на меті досягнення різних цілей, подеколи навіть протилежних, то відповідно і потребують інформацію різного змісту. Окрім того, вся наявна в економіці інформація не є рівнодоступною для кожного з користувачів інформаційного поля. Таким чином, платник податків може приховувати частину інформації, частково або повністю переходячи «в тінь», ухиляючись від оподаткування, користуючись асиметричністю інформації та неможливістю контролюючого органу точно визначити повноту облікових та економічних даних. Така проблематика існує в усіх сферах економічних зв'язків, зокрема і в податкових відносинах.

Це доводить, що питання асиметрії інформації дуже актуальне в сьогоденні умовах невизначеності. Над її вирішенням працювали та працюють ряд науковців. Серед зарубіжних дослідників можемо виділити А. Агравала [2], Дж. Акерлофа [1], Р. Д. Барклея та М. Дж. Джеймса [3], В. Г. Брента [9], Р. Н. Джаймса [7], М. Т. Леарі та М. Р. Робертса [4], Лі Чена та Г. В. Пура [5], П. Манасе та Л. Ботаза [6], Дж. Стігліца [8], Єв Мінг Чіа [10], К. Шу та Дж. Вейанта [11].

Результати дослідження. Існування асиметричності податкової інформації зумовлюється в першу чергу запитами користувачів, які мають різні зв'язки та рівні доступу до суб'єкта господарювання. Оскільки менеджери та власники володіють переважно внутрішньою інформацією, а зовнішні користувачі в особі державних контролюючих органів частково мають внутрішню інформацію (яка надається податковими обліковцями та власниками підприємства) та частиною зовнішньої інформації від контрагентів та ситуації на ринку, виникає інформаційна асиметрія в області оподаткування.

Так як облікова та аналітична інформація займає близько 70 % [13, с. 274] від усієї сукупності економічної інформації у переважній більшості суб'єктів господарювання, асиметрія обліково-аналітичної інформації значно впливає на ефективність прийняття рішень та стан підприємства в цілому. У податкових відносинах асиметрія інформації виникає в першу чергу через рівнонаправлені інтереси учасників взаємовідносин. Відповідно, платник податків намагається оптимізувати податкові платежі, в той час, коли податкові контролюючі органи мають основну ціль – збільшення податкових надходжень до бюджету. Недовіра один до одного ґрунтується на тому, що платник податку, розуміючи, що його інтерес протилежний до

інтересу контролюючих органів у податковій сфері, приховує частину інформації. Проблеми асиметрії податкової інформації можемо згрупувати наступним чином (див. рис. 1).

Джерело: складено на основі 12

Рис. 1. Аспекти податкової інформаційної асиметрії

Можна зазначити, що перший аспект асиметрії інформації є напрочуд важливим та найпоширенішим у податковій практиці, адже залежно від відповідності податкової системи в цілому загальним уявленням та очікуванням всіх контрагентів сфери оподаткування будуються наступні дії щодо рівня дотримання податкового законодавства, а відтак і намагання уникнути чи ухилитися від оподаткування.

Другий аспект щодо волатильності та неповності податкової інформації, яка надається державою платникам податків полягає в наступному: держава в особі податкових органів повинна повідомляти завчасно про зміни в податковому законодавстві аби платники податків мали час для адаптації до нових умов господарювання. На практиці ця норма обов'язково застосовується у випадку, якщо податкові зміни здійснюються на користь держави, а якщо податкові зміни відбулися на користь платника податків або призвели до скасування пільг з оподаткування, порушують правила конкуренції та створення переваг окремим гравцям ринку, то зазвичай вони публікуються не на скільки нагально, як перші зміни. Окрім того, зміни до податкового законодавства часто приймаються під новий рік, тобто вищі органи державної влади не дотримуються законодавчих норм, і таким чином збільшують проблему невизначеності та асиметричності інформації.

Наслідками ведення неякісної податкової політики може бути недоцільна з точки зору держави реакція платників податків, а саме ухилення від податкових платежів, лобіювання податкових пільг, вихід «у тінь», а як наслідок – економічні втрати на рівні народного господарства. Наявність інформаційно-довідкового департаменту Державної фіскальної служби позитивно впливає на поінформованість платників податків про зміни в законодавстві чи роз'ясненнях, однак в той же час даний департамент фінансується за рахунок тих же сплачених податкових платежів, а тому його існування можна вважати платою за зменшення викривлення, невизначеності та асиметрії інформації, що позитивно впливає на діяльність суб'єктів господарювання та окремих платників податків. Уніфікувавши нормативну податкову базу, необхідно також дотримуватися принципу стабільності, а саме не приймати податкові зміни пізніше ніж за 6 місяців до початку нового бюджетного року. Взагалі, уніфікації, значного спрощення та вдосконалення потребують не тільки законодавчі акти, а й форми податкової звітності, різного роду інструкції тощо.

На взаємодію учасників податкових відносин негативно впливає асиметрія інформації у різних контролюючих державних органів, тобто відсутність узгодженості інформаційних баз органів податкового регулювання та інших державних структур. Щоб подолати проблему

асиметрії та відсутності цілісності інформаційного простору в державних податкових органах доцільно створити єдину інформаційну базу з різним рівнем доступу для кожного з учасників податкових відносин, але з можливістю швидкого запиту та обміну необхідними даними між відповідними державними органами для швидкого, ефективного та якісного виконання покладених на них функцій. Окрім того, варто побудувати цілісну інформаційну систему, яка б дозволила оперативно обмінюватися інформацією не лише між податковими органами, а й правоохоронними органами, банківським сектором та іншими секторальними структурами державної влади.

Щодо глобального (міжнародного) рівня, то більшість країн використовують в оподаткуванні принцип резидентства, тобто оподаткування суб'єктів господарювання за місцем його реєстрації, а тому обмін податковою інформацією між органами податкового контролю, які регулюють податкові сфери держав, стає гостро необхідним. Україні, для того, щоб зменшити негативний вплив від асиметрії інформації на глобальному ринку доцільно більш активно включитися у роботу з гармонізації податкового законодавства та обміну інформації між податковими органами різних держав.

Однією з найголовніших проблем асиметрії інформації є викривлення, волатильність, неточність податкових даних, які надходить до податкового органу від платника податків переважно у формі звітності. Ця неточність та неповність під час звітування суб'єктів господарювання перед податковими органами спричинена передусім високою складністю податкового законодавства, а також значним податковим тягарем, який лягає на платників. Так, з метою ухилення від сплати податків суб'єкти господарювання подають недостовірну інформацію, наприклад щодо податку на прибуток – платники звітують про від'ємні фінансові результати (збитки). Так, у 2016 р. частка збиткових підприємств становила 27 %, у 2015 р. – 26,7 %, у 2014 р. – 34,5 %, у 2013 р. – 35 %, у 2012 р. – 37 %. Частка збиткових підприємств з кожним роком скорочується і в період січень-червень 2017 р. такі підприємства становили 31,9 % [15]. Дана тенденція вказує на поліпшення економічного клімату в тому числі і податковому, однак у 2017 р. спостерігається зростання кількості збиткових підприємств, що може говорити і про подання асиметричної, неправдивої або неповної фінансової інформації. Адже, не зважаючи на збитковість господарської діяльності даних підприємств, вони і надалі продовжують її здійснювати, а отже, можемо зробити висновок, що насправді їхня діяльність є прибутковою, а не декларуючи прибуток, вони ухиляються від сплати податку на прибуток.

Оскільки частина платників податків все одно буде обирати уникнення та ухилення від оподаткування, то існує постійний ризик недоотримання повної інформації стосовно господарської діяльності таких платників податковими чи іншими контролюючими органами. Тому виникає питання: яким чином забезпечити розуміння фіскалів чи наявна подана інформація у звітності повна та достовірна, а при перевірці платника податків – чи він надав всю інформацію, чи приховав частину задля незаконної мінімізації оподаткування.

Мікроекономічний рівень, продукуючи асиметрію інформації, вирішує дану проблему ситуативно, за допомогою знаходження інформації та реагування на відповідні ринкові сигнали інформаційними заходами, що максимально відповідають поточному становищу суб'єкта господарювання та особливостями таких платників податків. На макрорівні ринкові індикатори асиметрії інформації формуються не окремими підприємствами, а надгалузевими утвореннями та наднаціональними організаціями – глобальними суб'єктами ринку. Пластун О. Л. [17] вважає, що частково зменшити асиметрію інформації на макроекономічному рівні можливо за рахунок складання різного роду рейтингів, наприклад, інвестиційного клімату, податкового клімату, легкості ведення бізнесу та ін. Однак, на нашу думку, дане рейтингування є не процесом подолання проблеми асиметрії інформації, а процесом виявлення її рівня, її значимості чи глобальності, а відтак і визначення необхідності вчинення певних дій задля ліквідації даної проблематики.

Для того, щоб сформувані розуміння змісту необхідних кроків для подолання асиметрії інформації, податкові органи повинні чітко розуміти де та в яких умовах виникають та продукуються платниками податків та самими контролюючими органами невизначеності в системі оподаткуванні в цілому та податковому рахівництві зокрема (див. рис. 2).

Потреби різних користувачів інформації, фактично визначають напрямок її викривлення. Зрозуміло, що, якщо держава є основним користувачем податкової інформації, то суб'єкт господарювання-платник податків хоче показати якомога нижчі фінансові показники з метою зменшення об'єкту оподаткування. В Україні поширена практика зниження фінансових результатів, а відтак зниження інвестиційної привабливості платника податків, зменшення заробітної плати до мінімуму у цілях мінімального її оподаткування тощо.

Невизначеність в оподаткуванні	Недостовірність	Неадекватність	Порушення процедур нарахування податків, оброблення та видання податкової інформації
		Суперечливість	Невідповідність між різними даними про платників податків та рівнями податкових надходжень, визначення реальних розмірів податкової заборгованості
		Мінливість	Зміни в податковому законодавстві, ухилення та уникнення від оподаткування
		Викривлення	Умисне або випадкове спотворення податкової інформації
	Неоднозначність (нечіткість)	Стохастична	Недосконалості визначених методів та методик оцінки ефективності справляння податків, прогнозування податкових надходжень, визначення реальних розмірів податкової заборгованості
		Семіотична	
	Невідомість	Неповнота	Нестача доступної інформації, необхідної для вірного підрахунку сум податкових зобов'язань
		Неінтерпретованість	Відсутність однозначної відповідальності між якісними та кількісними складовими інформації про оподаткування
		Неструктурованість	Недосконалість відображення та групування інформації, що ускладнює доступ до наявних даних про реальні обсяги податкових зобов'язань
		Несприйнятливість	Подання інформації у незрозумілій для працівників ДФС формі

Джерело: створено автором на основі 19, с. 38

Рис. 2. Види невизначеності в оподаткуванні

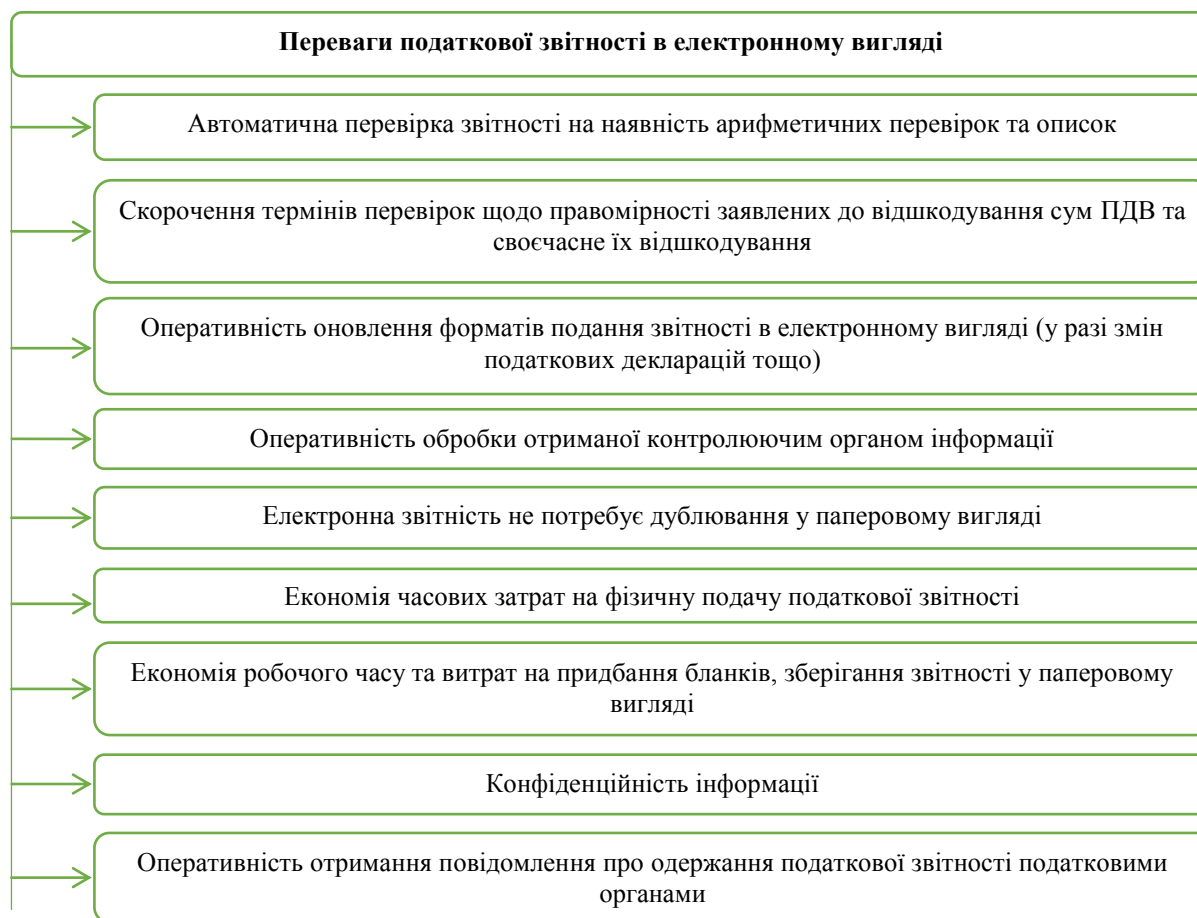
Податкова звітність дозволяє не тільки здійснювати контроль державними органами за сплатою податків, а й слугує базою для комплексних досліджень у сфері оподаткування та вихідними даними для визначення необхідності проведення податкових реформ. Саме тому, інформація, зібрана обліком в податках має бути своєчасною, точною та повною з метою запобігання викривлення розуміння здійснених змін.

Платникам податків надається можливість подавати податкову звітність до контролюючих органів за одним із трьох способів: особисто або через уповноважену особу; поштою з повідомленням про вручення та описом вкладення; в електронній формі з використанням електронного цифрового підпису [14]. Великі та середні платники податків подають звітність в електронній формі з метою оптимізації документообігу як у таких платників податків, так і в податковому органі. Забороняється формувати податкову звітність на даних обліку, що не підтверджені відповідними первинними документами [18].

Сьогодні електронний формат подання податкової звітності є надзвичайно оптимізуючим фактором для платників податків з точки зору зниження ресурсозатратності ведення обліку податків та для контролюючих органів з точки зору зниження затрат на камеральну перевірку та іншу поточну роботу контролюючих органів. Окрім того, електронна податкова звітність підвищує оперативність її подачі, що знижує ризик ухилення від сплати податків. Переваги подання податкової звітності в електронному вигляді зображені на рис. 3.

Але, навіть попри часткове вирішення питання оперативності подання податкової звітності платниками податків, залишається відкритим ще одна важлива проблематика, а саме – добровільне повне висвітлення фінансово-господарської діяльності суб'єктами господарювання. Очевидно, що не всі платники навмисно обрали схему мінімізації

оподаткування у вигляді ухилення або уникнення оподаткування, і переважно повністю відкривають облікову інформацію податкових інспекторам у випадку перевірок чи запитів. Однак, частина платників податків не надають всю інформацію або частково приховують її від податкових органів з метою незаконної оптимізації податкових платежів.

Джерело: складено автором на основі 14

Рис 3. Переваги подачі податкової звітності в електронному вигляді

Власне, автоматизація подання податкової звітності вирішить питання оперативності обліку в податках. Варто також розуміти, що зведеної інформації щодо даних про кількість платників податків, які несвоєчасно подали податкову звітність не існує у фіскальних органах [16]. Це говорить про надзвичайно низьку ефективність інформаційної бази податкових органів, адже єдина база щодо своєчасності подачі податкової звітності платниками податків була б набагато ефективніша. За умови єдиної бази, спільної для всіх відділень фіскальних органів, податкові фахівці могли б чітко відслідковувати оперативність подачі податкових декларацій, порівнювати відповідні дані між контрагентами, які невчасно подають податкову звітність зважаючи або ні на їх географічну складову (місце органу реєстрації).

Ведення даного реєстру дозволило б побудувати автоматичну базу, яка б надала можливість визначити окрім загальної статистики з даного питання, інформацію про те, хто з платників податків подає податкову звітність невчасно, на скільки прострочені передбачені Податковим кодексом строки, як такі контрагенти (якщо такі є) пов'язані між собою, мати податкову історію даних платників податків (вузку та розширену) з даного питання. На базі таких даних можливе автоматичне нагадування платникам податків про наближення терміну подання податкової звітності або про його прострочення, що є ймовірно позитивним сервісом для платників податків, а також автоматичне врахування даної інформації при визначенні ризиків, які впливають на внесення суб'єкта господарювання у план щодо податкових перевірок на відповідний період.

Очевидно, що така інформаційно-аналітична база може формуватися автоматично за рахунок використання електронних сервісів з подання податкової звітності, наприклад,

Електронний кабінет платника податків. Оскільки даний кабінет платника податків не є обов'язковим у використанні, то неможливим є і побудова повної відповідної інформаційно-аналітичної бази у сфері оподаткування. Дана база може бути створена частково на основі даних Кабінету платника податків, а частко на даних податкового органу, які отримані від платника податків у електронному та в паперовому виглядах. Але перш ніж встановлювати електронну звітність обов'язковою, потрібно вирішити питання доступу до даних електронних ресурсів та мережі Інтернет усіх, без виключення, платників податків.

Охоплення мережею Інтернет, поширення використання електронного цифрового підпису, а відтак і електронного документообігу та поширення використання електронного сервісу «Електронний кабінет платника податків» дає можливість говорити про ймовірність 100 % охоплення використання платниками податків електронних сервісів, а відтак і подальша робота з електронними даними (побудова правильно налаштованої інтегрованої інформаційно-аналітичної системи). Оскільки послугами Електронного кабінету платника податків (ЕКПП) скористалося понад 9,3 млн. осіб (16 % від загальної кількості платників податків), і лише 1 % ідентифіковані з використанням електронного цифрового підпису (ЕЦП) [16], то варто нарощувати та заохочувати використання електронних сервісів для подання податкової звітності, паралельно удосконалюючи дану е-платформу з метою досягнення її стійкості до значного збільшення користувачів.

Для вирішення проблеми значних затрат на здійснення контролю та великої вірогідності неповного (часткового) відображення облікової інформації зацікавлених у змінненні податкових показників платників податків, варто звернути особливу увагу на технологічні можливості уникнення «людського фактору» (помилки, неправильного тлумачення, визначення повноти інформації, що опрацьовується) в процесі контрольних дій. Одним із таких засобів є відмова від паперового документообігу та перехід на повністю електронний документообіг без можливості зміни даних «заднім числом», або приховування частини інформації.

Дані питання можливо вирішити за допомогою використання технологій Blockchain. За умови ведення бухгалтерського та податкового обліку шляхом запису в програмному забезпеченні, побудованому на базі технології Blockchain, здійснення камеральних, документальних, невідвізних перевірок та звірок буде потрібне в значно менших масштабах, а то й взагалі не потрібне, адже така технологія дозволить унеможливити ситуації, коли здійснюються маніпуляції чи виправлення уже введеної інформації; уникнути ймовірності неповної інформації, показаної в обліку за умови односторонньої такої дії (за відсутності змови про невнесення відповідних даних). Так, Blockchain являється революційним явищем, системою зберігання даних, яка працює на основі надзвичайно складних математичних алгоритмів, що об'єднуються в так звані блоки, які в подальшому зв'язуються хронологічно та криптографічно у логічний ланцюг, який має відповідний унікальний геш (цифровий пароль) попереднього блоку. Якщо дані пройшли логічну та арифметичну перевірку, то транзакція чи передача відповідних конфіденційних, персональних чи інших даних є дозволеною. При цьому перевірка здійснюється без участі людини, що є позитивним, адже помилки через «людський фактор» є неможливими. Коли цифровий підпис уже нанесений, то зміна будь-яких даних в блоці не може бути здійснена. Дана функція дозволяє уникнути підробки даних «попередньою датою».

Зберігання даних є децентралізованою, тобто дані збережені на комп'ютерах всіх користувачів (з дотриманням всіх необхідних заходів щодо доступу до інформації), а відтак хакерські зломи та викрадення інформаційних даних уникаються, адже для цього потрібен доступ до усіх апаратних засобів, які слугують збереженню даних (комп'ютерів). Таким чином, система являється захищеною, що є перевагою для будь-якого учасника економічних відносин, зокрема податкових. Окрім того, децентралізація зберігання даних та автоматична перевірка «ланцюга» специфічної інформації зменшує затрати на контроль відповідних операцій та архівування первинних документів та похідних від них.

Висновки. Загалом, викладені вище заходи щодо уникнення асиметрії податкової інформації, використання інноваційних технологій у цілях податкового рахівництва, досягнення максимально ефективного рівня зручності подання податкової звітності та мінімізації необхідності зовнішніх перевірок (наприклад, контролюючими податковими органами) дають змогу зменшити витрати держави на провадження контролюючих заходів, збільшити ефективність податкової політики суб'єктів господарювання, побудувати взаємовідносини у сфері «бізнес-бізнес, бізнес-держава» на засадах партнерства.

Використання інноваційних технологій, зокрема Blockchain, в податковому та бухгалтерському обліку є надзвичайно революційним явищем, що дозволить розвиватися податковій сфері у напрямку автоматизації роботи і платників податків і контролюючих органів. Запропоновані заходи дозволять частково чи майже в повній мірі вирішити питання

оперативності податкового обліку та повноти податкового рахівництва з метою запобігання ухилення від оподаткування та нелегальних способів мінімізації податкових платежів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Akerlof G. A. The Market for «Lemons»: Quality Uncertainty and the Market Mechanism // Quarterly Journal of Economics. – 1970. – Vol. 84, No 3. – P. 488-500.
2. Amol Agrawal. Understanding financial crisis using information asymmetry framework: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://mostlyeconomics.files.wordpress.com/2007/09/sub-prime-crisis-in-information-asymmetry-framework.pdf>.
3. Barkley J. Rosser, James Jr Madison. A Nobel Prize for Asymmetric Information: The Economic Contributions of George Akerlof, Michael Spence, and Joseph Stiglitz: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: [http://cob.jmu.edu/rosserjb/Nobel %20Prize. %20Akerlof-Spence-Stiglitz.doc](http://cob.jmu.edu/rosserjb/Nobel%20Prize.%20Akerlof-Spence-Stiglitz.doc).
4. Leary, Mark T. and Roberts, Michael R., The Pecking Order, Debt Capacity, and Information Asymmetry (December 18, 2008): [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://ssrn.com/abstract=555805>.
5. Li Chen, Vincent H. Poor. Information Asymmetry, Corporate Debt Financing and Optimal Investment Decisions: A Reduced Form Approach: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: [http://ideas.repec.org/cgi-bin/get_doc.pl?urn=RePEc %3Awp%3Auwuwpfi %3A0312008&url=http %3A %2F %2F129.3.20.41 %2F eps %2Ffin %2Fpapers %2F0312 %2F0312008.pdf](http://ideas.repec.org/cgi-bin/get_doc.pl?urn=RePEc%3Awp%3Auwuwpfi%3A0312008&url=http%3A%2F%2F129.3.20.41%2Feps%2Ffin%2Fpapers%2F0312%2F0312008.pdf)
6. Manasse, Paolo and Bottazzi, Laura, Asymmetric Information and Monetary Policy in Common Currency Areas (July 2002). IGER Working Paper No. 217: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://ssrn.com/abstract=318905>.
7. Russell N. James III. An Economic Model of Asymmetric Information, Dissatisfaction, and Resident Turnover in Rented Multifamily Housing. – 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://ssrn.com/abstract=1294305>.
8. Stiglitz J. E. Information and the Change in the Paradigm in Economics. – American Economic Review, 2002, vol. 92, № 3, p. 460.
9. William H. Brent. The information asymmetry and valuation effects on health care technology: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.inderscience.com/browse/index.php?journalID=27&year=1998&vol=15&issue=3/4/5>.
10. Zhou, Haiyan, The Impact of Increased Accounting Disclosure on Information Asymmetry: A Case of Implementing New Auditing Standards in Emerging Markets (November 15, 2004): [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://ssrn.com/abstract=653063>.
11. Zhu Kevin and Weyant John. Strategic Decisions of New Technology Adoption under Asymmetric Information: A Game Theoretic Model. Decision Sciences, Vol. 34, No. 4, pp. 643-675, 2003: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://ssrn.com/abstract=526522>.
12. Балдич Н. І. Проблеми асиметричності інформації в податковому регулюванні та шляхи їх вирішення. — Режим доступу до ресурсу: http://academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/baldych.pdf
13. Лазаришина И. Д., Рудницький Т. В. Теоретические аспекты полезности учетно-аналитической информации // Учетно-аналитические инструменты развития инновационной экономики: Мат. междунар. научн-практ. конф.: в 2 т. – Астрахань, 2009. – Т.1. – С. 85.
14. Лега О. В. Податкова звітність: складання та подання // О. В. Лега. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_138/31.pdf
15. Офіційний сайт Державної служби статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
16. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України: <http://sfs.gov.ua/>
17. Пластун О. Л. Міжнародні інвестиційні рейтинги як засіб усунення інформаційної асиметрії на макроекономічному рівні / О. Л. Пластун, О. В. Дудкін // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2012. - № 3. - С. 191-198.
18. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
19. Степура М. М. Фактори невизначеності в податках [Текст] / М. М. Степура // Економіка та держава. - 2009. - № 10. - С. 37-38.